

Lekkerkerk 40 jaar geleden

15 september 2019

Auteur dr. J.S. (Bas) van de Griendt
Organisatie Stratego Advies

COLOFON

De tekst van 'Lekkerkerk 40 jaar geleden' is ontleend aan het proefschrift [Grond voor zorg. Stof tot nadenken](#), waarop [Bas van de Griendt](#) op 28 september 2007 promoveerde. In dat proefschrift wordt verslag gedaan van een onderzoek naar de gevolgen van bodemverontreiniging voor de woningmarkt in Nederland. Lekkerkerk-West vormde één van de cases uit dat onderzoek.

Voor zijn proefschrift werd Bas van de Griendt in 2008 genomineerd voor de [M.A.D. Award](#) van Intermediair, een wetenschapsprijs voor Most Appealing Dissertation.

In de aanloop naar dat proefschrift maakte [Andere Tijden](#) een aflevering over de bodemsanering van Lekkerkerk-West, 'de moeder aller gifwijken'. De aflevering werd uitgezonden in september 2004, precies 25 jaar na het begin van de affaire Lekkerkerk. De aflevering werd gemaakt op initiatief van Bas van de Griendt. Hasan Evrengün tekende voor de research. Ad van Liempt was verantwoordelijk voor samenstelling en regie. De aflevering is nog altijd terug te zien op de website www.anderetijden.nl.

Meer lezen over Lekkerkerk 40 jaar geleden?

Ga naar www.stratego-advies.nu/lekkerkerk-40-jaar-geleden

LEKKERKERK 40 JAAR GELEDEN

Op 15 september 1979 sprong een hoofdwaterleiding in de Jan Lighthartstraat in de nieuwbouwwijk Lekkerkerk-West. Een onderhoudsmonteur werd onwel. Een onderzoek werd ingesteld en een gifaffaire was geboren.

Dankzij de 'affaire Lekkerkerk' - een woonwijk gebouwd op chemisch afval - werd Nederland zich bewust van zijn vervuilde bodem. Beelden op televisie van geëvacueerde bewoners in caravans en ondergraven huizen maakten de ernst van de zaak duidelijk. De Haagse Post in die dagen schreef: "Dankzij Lekkerkerk werd Nederland zich bewust van een nieuw probleem van nationale omvang".

Een eerste inventarisatie in het begin van de jaren tachtig (de zogeheten Ginjaar-inventarisatie, genoemd naar toenmalig minister Ginjaar van Volksgezondheid en Milieuhygiëne) gaf aan dat er sprake zou zijn van 350 zodanig ernstig vervuilde plekken in Nederland dat ze voor sanering in aanmerking zouden komen.

Gegevens van het voormalige ministerie van VROM begin deze eeuw spraken over meer dan 600.000 potentieel verontreinigde locaties, waarmee voor het eerst wat ze noemde een 'landsdekkend beeld' was verkregen.

De omvang van een verontreinigde locatie ervan kan variëren van een enkel perceel of slechts een deel ervan tot complete woonwijken en bedrijventerreinen. Ervaring leert echter dat naar schatting niet meer dan 10% van alle 'verdachte locaties' ook daadwerkelijk wordt gesaneerd.

Lekkerkerk-West: de eerste en waarschijnlijk ook bekendste bodemsanering van Nederland

Hoe het begon

In de jaren zestig van de vorige eeuw stond de gemeente Lekkerkerk, net als veel andere gemeenten in Nederland, voor de opgave snel woningen te bouwen tegen een redelijke prijs. Probleem daarbij waren de bodemgesteldheid en het gevaar van (ongelijke) zettingen. Een ander probleem waarmee de gemeente in die tijd kampte, was een snel groeiende berg huisvuil. De combinatie van deze twee problemen leverde het idee op om sloten te dempen met niet alleen huishoudelijk afval, maar ook met bedrijfsafval, en zo de bodem van het bestemmingsplan Lekkerkerk-West bouw- en woonrijp te maken.

Toelaatbaarheid van het systeem

Tijdens het storten in 1970 ontstond discussie over de toelaatbaarheid van dit systeem. Daarbij ging het overigens primair om de vraag of er geen grondmechanische problemen zouden ontstaan als er paalfunderingen moesten worden geheid door met puin gevulde sloten. Het aspect van de controleerbaarheid van een dergelijke stort was daarbij van ondergeschikt belang. Tijdens de bouw van de woningen in de periode 1972-1975 bleken de problemen overigens niet groter dan verwacht. Hooguit was er sprake van enkele 'dislocaties' van houten heipalen die noodzakelijk waren in verband met het gestorte afval dan wel puin en grondverbetering die werd toegepast voor leidingtracés.

Problemen met de bodem

De problemen ontstonden pas nadat de woningen waren gerealiseerd. Van 1975 tot 1978 nam het aantal klachten over leidingbreuk meer dan normaal toe. Zo stroomde bij een reparatie van een gasleiding in 1978 sterk verontreinigd grondwater in de werkput en werd een werknemer onwel. Iets soortgelijks gebeurde toen op 15 september 1979 de hoofdwaterleiding in de Jan Ligthartstraat sprong. Het waterleidingbedrijf en de inspectie volksgezondheid stelden een onderzoek in en een gifaffaire was geboren. Het resultaat van dit onderzoek namelijk vormde de start van de 'projectgroep Lekkerkerk' en daarmee van de sanering van de eerste en waarschijnlijk ook bekendste gifwijk van Nederland.

Toen op 15 september 1979 de hoofdwaterleiding in de Jan Ligthartstraat sprong kwam alles in een stroomversnelling

Projectgroep Lekkerkerk

De 'projectgroep Lekkerkerk' bestond uit vertegenwoordigers van niet alleen gemeente, provincie en Rijk, maar ook de inspectie volksgezondheid, het gemeentelijke energiebedrijf, het waterleidingbedrijf en het Rijksinstituut voor de Drinkwatervoorziening (RID). De projectgroep kreeg opdracht om op korte termijn bodemonderzoek uit te voeren en een afdoende saneringsplan op te stellen. Begin mei 1980 moesten het onderzoek en het plan klaar zijn samen met een kostenbegroting.

Op 27 maart 1980 was het conceptrapport van de projectgroep gereed. Het onderzoek toonde aan dat de bodem vooral in de sloottracés sterk verontreinigd was. Bij hogere grondwaterstanden verzamelden zich bovendien in gasvorm vrijkomende aromaten in kruipruimten van woningen. Het ging daarbij vooral om toluen en xylenen. Benzeen, dat aanvankelijk ook werd gemeten, werd bij herhaling niet aangetroffen (zie **INTERMEZZO**). Toen echter bleek dat de aromaten ook de waterleidingen aantastten, kon de kwaliteit van het drinkwater niet langer worden gegarandeerd en kwam de leefbaarheid van de wijk in het geding. Voor het gemeentebestuur van Lekkerkerk was dat aanleiding om de bewoners van de woningen over de op dat moment bekende gegevens te informeren.

Gifaffaire geboren

Op 3 april 1980 vond een eerste bijeenkomst plaats van het gemeentebestuur met de bewoners van de wijk. Die dag verschenen ook de eerste beelden op TV. D'66-leider Jan Terlouw sprak van het 'Hollandse Harrisburg'.* Dagenlang beheerste de bodemverontreiniging in Lekkerkerk-West de voorpagina's van de Nederlandse dagbladen. Een gifaffaire was geboren.

Wat volgde waren aanvullende metingen in niet alleen grond, grondwater en kruipruimten, maar ook in de binnenlucht van woningen én in klaslokalen van de Aalscholwerschool. Bovendien werd er een gezondheidskundig bevolkingsonderzoek ingesteld. Op 22 april bleek voor het eerst dat het drinkwater was verontreinigd. Bij een proefontgraving in de wijk op 24 april 1980 werden meer dan 40 voornamelijk lege vaten aangetroffen. "De geur van aromatische koolwaterstoffen is onmiskenbaar waar te nemen", aldus ooggetuigen.

- * Harrisburg werd bekend door een ongeluk met een kerncentrale op 28 maart 1979 op Three Miles Island in de Verenigde Staten.

Bij een proefontgraving in de wijk werden meer dan 40 voornamelijk lege vaten aangetroffen

INTERMEZZO

Typefout en Camping Benzenidorm

Volgens verschillende bronnen zou bij de oorspronkelijke rapportage van de luchtmetingen in kruipruimten onder woningen in Lekkerkerk-West een typefout de oorzaak zijn geweest van de misvatting dat er ook sprake was van een benzeenverontreiniging. Het gemeentelijke energiebedrijf (GEB), dat destijds de metingen verrichtte, vond een gehalte van enkele microgrammen benzeen per m³ in de kruipruimte onder woningen. Zo'n gehalte is vergelijkbaar met het gehalte in de buitenlucht en dus niet bijzonder. Maar omdat typemachines toentertijd vaak niet beschikten over het Griekse μ -teken, kwam in de tabellen daarom 'mg' in plaats van ' μg ' te staan. De indruk ontstond daardoor dat het benzeengehalte duizend maal hoger was dan in werkelijkheid en dus ook duizendmaal hoger dan normaal.

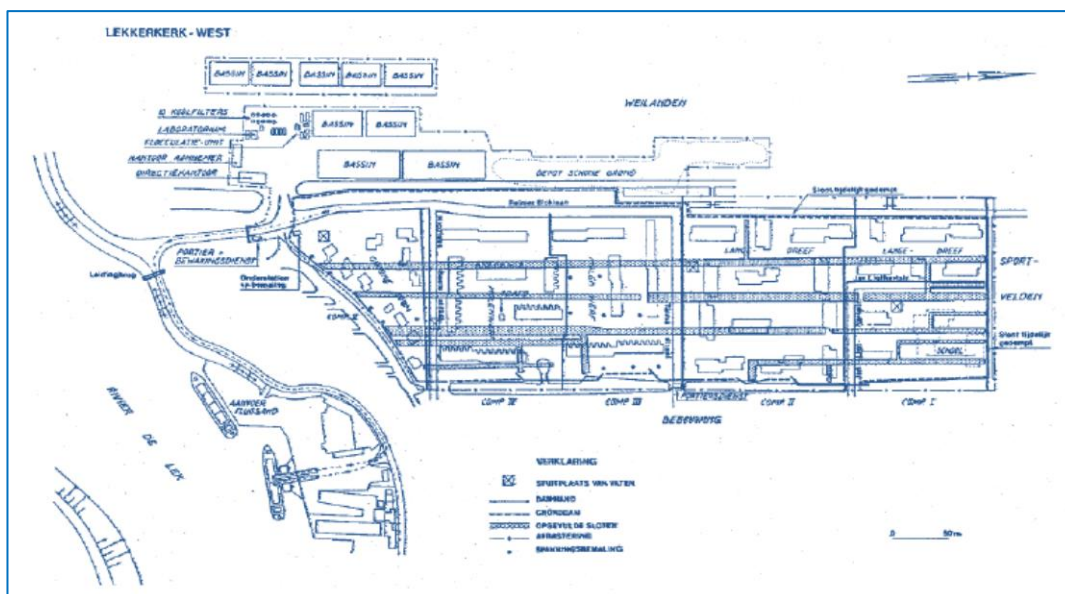
Ofschoon deze typefout vrijwel direct na de publicatie van de eerste meetgegevens werd ontdekt en hersteld, kon bij de bevolking in Lekkerkerk de indruk die dat had gemaakt niet worden weggenomen. Vandaar dat het caravanpark, waarin de bewoners van de wijk werden geherhuisvest, in de volksmond al snel werd aangeduid als 'Camping Benzenidorm'.

Het caravanpark waarin de bewoners werden geherhuisvest werd in de volksmond al snel aangeduid als 'Camping Benzenidorm'

Ontruiming van de wijk

Ofschoon uit het gezondheidskundig onderzoek niet bleek dat aanwijsbare schade is toegebracht aan de gezondheid van de wijkbewoners, werd desondanks besloten dat uit gezondheidsoogpunt de wijk op zo kort mogelijke termijn moest worden ontruimd, uiterlijk per 1 juni 1980. Daartoe werd een speciale noodwet gemaakt tot 'verlening van vorderingsbevoegdheid in verband met verontreiniging van gronden in Lekkerkerk'. Op 20 mei 1980 verlieten de eerste bewoners hun huizen. Minder dan twee weken later, op 1 juni 1980 was de hele wijk ontruimd en geherhuisvest in prefab noodwoningen en stacaravans. De kosten voor ontruiming, inclusief die voor verhuizen, herinrichting en duurdere wonen, zouden uiteindelijk ruim 55 miljoen gulden kosten (circa € 25 miljoen).

Situering van de met chemisch afval gedempte sloten en de inrichting van het werkterrein in Lekkerkerk-West

Scenario's

Nadat de verontreiniging in kaart was gebracht en met de ontruiming vande wijk was begonnen, onderzocht de technische projectgroep drie scenario's:

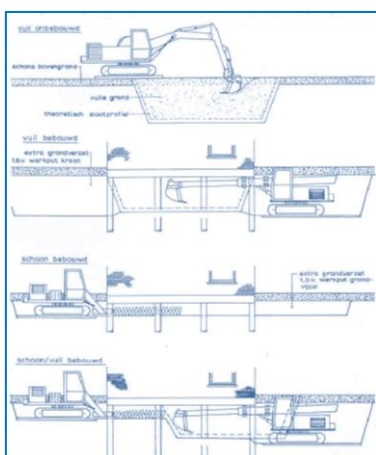
1. verwijdering met behoud van alle woningen;
2. verwijdering met afbraak van de woningen voor zover gelegen op en direct naast de opgevolde sloten;
3. verwijdering met afbraak van de gehele wijk.

Bij alle scenario's zouden de Aalscholwerschool en het gymnastieklokaal moeten worden gesloopt. Rekening houdend met onder meer de restwaarde van de woningen werd gekozen voor het eerste scenario.

Uitgangspunt voor toenmalig minister Ginjaar van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, die over de sanering ging, was dat alle verontreinigde grond moest worden verwijderd en dat het streven moest zijn zo veel mogelijk woningen te behouden. Vandaar dat andere scenario's, waarbij bijvoorbeeld alleen verontreinigde kernen in de grond zouden worden verwijderd of waarbij uitsluitend het verontreinigd grondwater wou worden weggepompt, niet in aanmerking kwamen. Dat zou immers in strijd zijn met de beleidsopvatting van minister Ginjaar en met eerder gedane toezeggingen. Ook een gefaseerde ontruiming en sanering van de wijk kwamen, uit het oogpunt van volksgezondheid, niet in aanmerking.

Vorbereiding en uitvoering

Toen half juni van dat jaar het bestek klaar was voor aanbesteding en de overeenkomst werd gesloten met de aannemer, bezocht koningin Beatrix de wijk op 14 juni 1980. Het was haar eerste publieke optreden na haar kroning eerder dat jaar. Wellicht dat mede daardoor de tv-beelden en foto's de hele wereld overgingen. Kort daarna werd begonnen met de voorbereidende werkzaamheden. Een grondwaterzuiveringsinstallatie werd ingericht en de wijk werd ingedeeld in vijf compartimenten. Per compartiment zou één maand worden gegraven, één maand worden aangevuld en één maand worden heringericht. Aldus zouden na drie maanden de eerste bewoners weer kunnen terugkeren in de wijk.

Schematische weergave van de werkwijze en foto van de ontgraving

Gifvaten

Op 4 augustus 1980, direct na de bouwvakvakantie, werd begonnen met de feitelijke sanering. Op 15 januari waren de saneringswerkzaamheden gereed en werd begonnen met de wederverkoop van de woningen. Daarvoor al (medio november) hadden de eerste huurders hun woning weer betrokken. In totaal werden 1.651 gifvaten verwijderd en werd 126.900 m³ grond ontgraven. Nevenstaande tabel geeft een overzicht van waar het opgegraven afval vandaan kwam.

Tabel 1: De herkomst van het opgegraven afval

Bouwnijverheid	30%
Verf- en lakfabricage	25%
Verfspuiterijen	10%
Kunststoffabricage en -verwerking	10%
Drukinktfabricage en -gebruik	10%
Chemische procesindustrie	10%
Overige	5%

Van het opgegraven afval werd driekwart (ruim 150.000 ton) voor verwerking per schip afgevoerd naar de Afvalverwerking Rijnmond (AVR). Het tijdens de graafwerkzaamheden onttrokken grondwater werd fysisch-chemisch gezuiverd alvorens het werd geloosd op de Lek.

Benodigde tijd en kosten

In nauwelijks vijf maanden tijd waren alle saneringswerkzaamheden klaar. De woningen en de bungalows bleven gespaard, maar de Aalscholwerschool en het gymnastieklokaal moesten, zoals al eerder aangegeven, worden gesloopt. Op 20 oktober 1981 was de herinrichting van de gehele wijk gereed. Toen kort daarna ook het laatste gras werd ingezaaid en beplanting werd aangebracht in het openbaar groen, waren vrijwel alle sporen uitgewist. Pas als in september 1983 ook de laatste woning wordt verkocht is het allemaal definitief achter de rug. De totale kosten voor de hele operatie bedroegen meer dan 156 miljoen gulden (ruim € 70 miljoen).

Onuitwisbare indruk

Minder dan negen maanden nadat algemeen bekend werd dat de bodem onder de woningen in Lekkerkerk-West ernstig verontreinigd bleek te zijn en een direct gevaar vormde voor de volksgezondheid, was de feitelijke sanering al weer achter de rug. Kosten nog moeite werden hiervoor gespaard. Ondanks de hoge kosten en de grote snelheid waarmee dat gebeurde, zijn het toch vooral de uit de bodem verwijderde gifvaten die een onuitwisbare indruk hebben gemaakt op de publieke opinie en op de maatschappelijke beleving van bodemverontreiniging. Maar liefst 1.651 gifvaten werden in Lekkerkerk-West opgegraven. En hoewel alle rekeningen van de sanering al lang en breed zijn betaald, is met het beeld van gif en gifvaten 40 jaar later nog steeds niet afgerekend. ■

Meer lezen over Lekkerkerk 40 jaar geleden?

Ga naar www.stratego-advies.nu/lekkerkerk-40-jaar-geleden

bedrijfs informatie

STRATEGO ADVIES

VORMGEVEN AAN DUURZAAMHEID IN DE GEBOUWDE OMGEVING

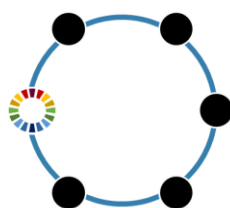
Stratego Advies is een adviesbureau op het gebied van duurzaamheid in de gebouwde omgeving. Stratego Advies werkt voor publieke en private partijen die betrokken zijn bij vastgoed- en gebiedsontwikkeling. Niet alleen nieuwbouw, maar ook renovatie en transformatie.

Stratego Advies helpt organisaties die concreet handen en voeten willen geven aan de duurzaamheidsopgave waarvoor we staan. Denk daarbij aan:

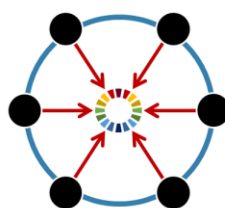
- **Visievorming**
Hoe kom je voor je organisatie of in een project tot een gedragen visie op het gebied van duurzaamheid?
- **Strategievorming**
Hoe zet je deze visie om in een uitvoerbare en effectieve strategie?
- **Programma's & Projecten**
Hoe operationaliseer je deze visie en strategie en geef je concreet handen en voeten aan duurzaamheid in je organisatie of in programma's en projecten met impact?

Aldus wil Stratego Advies, samen met opdrachtgevers en hun partners, **vormgeven aan duurzaamheid in de gebouwde omgeving**. En of het nou gaat om een duurzaamheidsvisie of –strategie of om programma's en projecten, voor de aanpak en output van Stratego Advies geldt steeds:

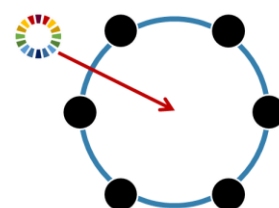
Niks geen abstracte verhalen of groene vergezichten, maar heel concreet. Hier en nu, met een vaak even eenvoudige als begrijpelijke aanpak die aansluit bij de belevingswereld van opdrachtgevers en die alle betrokkenen een concreet perspectief van handelen biedt.

EXPERT

INTEGRATOR

INSPIRATOR &
MODERATOR

Afhankelijk van de vraag of behoefte van opdrachtgevers kan Stratego Advies daarbij verschillende rollen vervullen, waaronder die van **expert** als lid van bijvoorbeeld een ontwerp- of bouwteam, **integrator** in de rol van programma- of projectmanager en/of **inspirator** bij het geven van lezingen, cursussen en trainingen, maar ook als **moderator** van bijvoorbeeld workshops of om bijeenkomsten en brainstorms te begeleiden.

MEER WETEN? Ga naar www.stratego-advies.nu of bel met 06 – 22088422.

Dit boekje is een speciale uitgave van

Stratego-Advies.Nu

vormgeven aan duurzaamheid in de gebouwde omgeving

uitgegeven ter gelegenheid van de
'affaire Lekkerkerk' 40 jaar geleden